

НАЦИОНАЛНА СПОРТНА АКАДЕМИЯ „ВАСИЛ ЛЕВСКИ”

Център за научна и приложна дейност в спорта

ХАЛИЛ ЕКИДЖИ

**ИЗСЛЕДВАНЕ НА СПОРТНАТА ПОЛИТИКА
НА ОБЩИНИТЕ В РЕПУБЛИКА ТУРЦИЯ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователната и
научна степен “ДОКТОР” професионално направление

7.6. СПОРТ

София, 2014

НАЦИОНАЛНА СПОРТНА АКАДЕМИЯ „ВАСИЛ ЛЕВСКИ”

Център за научна и приложна дейност в спорта

ХАЛИЛ ЕКИДЖИ

**ИЗСЛЕДВАНЕ НА СПОРТНАТА ПОЛИТИКА
НА ОБЩИНИТЕ В РЕПУБЛИКА ТУРЦИЯ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователната и
научна степен “ДОКТОР” професионално направление

7.6. СПОРТ

Научен ръководител
доц. д-р Иван Петков Сандански

Официални рецензенти:
проф. Петър Александров Банков, доктор
доц. Цветко Евгениев Цветков, доктор

София, 2014

Дисертационният труд съдържа 168 страници, в т.ч. 3 приложения, 14 таблици и 43 фигури. Библиографията включва 93 литературни и документални източници, от които 32 на кирилица и 61 на латиница.

Дисертационният труд е обсъден, апробиран и насочен за официална защита на заседание на Експертния съвет към ЦНПДС при НСА „Васил Левски” на 23.09.2014 г.

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на 17.12.2014 г. от 15.30 часа в зала А3 на НСА „Васил Левски” (Студентски град) на заседание на Научно жури по теория и методика на физическото възпитание и спортната тренировка (вкл. методика на лечебната физкултура).

Въведение

Съвременната турска държава, въплъщаваща различни културни, социални и обществено-икономически особености, отрежда изключително голямо значение на спорта като среда и инструмент за постигане на различни по своята същност, обхват и насоченост цели. Формирането на турско национално самосъзнание се превръща във фундамент във водената държавна политика в социалната, образователната, икономическата и културната сфера.

Със своите широки институционални механизми за управление на обществото турската държава се явява ключов фактор при създаването на необходимите ресурсни, структурни и институционални условия, и механизмите за реализация на целенасочена политика в спорта.

Местната власт, като стратегическо място за реализация на комплекс от политики, програми и дейности, е фундаментален елемент от демократичната обществена система на всяка страна и Република Турция не прави изключение. Важен фактор за предприемане на дълбоки промени и трансформации на социалната политика от страна на публичните власти, и в същото време диалектически произтичащо от това следствие, е факта, че Република Турция е една от страните с най-голям прираст на младото поколение.

Същевременно политическите, социалните, икономическите, религиозните и културните особености на Турция и отделните нейни административно-териториални области диктуват интересни за изследване процеси и взаимоотношения между държавата, общините и спортните организации при създаването и реализацията на спортна политика на местно ниво. Предварителните проучвания по проблематиката показват необходимостта от проектиране и реализиране на комплексно изследване на процесите, факторите, структурите и механизмите за разработване, управление и осъществяване на спортна политика от общините в Република Турция.

I. ТЕОРЕТИЧНИ И НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ АСПЕКТИ НА СПОРТНАТА ПОЛИТИКА В ОБЩИНИТЕ. ПОСТАНОВКА НА ПРОБЛЕМА

I.1. Теоретични, научноприложни и практически аспекти на спортната политика в условията на общините – съвременни концепции, модели, технология.

Изборът на адекватен и съобразен със спецификите на условията модел за местна власт е едно от ключовите условия за действително силно и ефективно управление, ориентирано към нуждите и потребностите на хората (М. Стефанова, 1997). Наличието на подходяща институционална инфраструктура е решаваща предпоставка за ефективността на местната политика (В. Ганчева, 2007).

В националните системи на физическото възпитание и спорта общините имат първостепенна роля в създаването на комплекс от социални, инфраструктурни, финансови, материално-технически, програмно-методически и информационни предпоставки. П. Банков (2005) и Е. Анастасиадис (2007) обосновават ролята на общината като основно място и институция за осъществяване на спорта в свободното време сред различните социално-демографски и възрастови групи от населението на териториален принцип и по местоживееене.

Според М. Nicholson, R. Hoye, B. Houlihan (2011) често обхватът на спортната политика е твърде широк и включва дейности (най-често традиционни за определена общност развлекателни и/или културни форми и практики), които не се припознават като спорт от спортните организации, поради което има малка практическа стойност като определяща политика.

Всеки вид политика в някоя от функционалните сфери на спорта може да се концептуализира като рамка от принципи, визии, цели и планирани/непланирани действия/бездействия с цел постигане на

резултати сред отделни обществени групи, в условията на ограничени ресурси, време и място (Girginov, 2000). Формирането на политики в областта на спорта, както посочват В. Гиргинов, И. Сандански, П. Банков (2006), се явява едновременно област на държавна дейност и процес, включващ различни институционални субекти и преобразувания.

Поради тези особености, процесът акумулира и включва серия от различни алтернативи и интерпретации (политики), предлагани от отделни хора или групи от хора, които се дискутират, оценяват, утвърждават или отхвърлят и се намират в динамично състояние на непрекъснато преформулиране (Girginov and Sandanski, 2011). По този начин процесът на формиране и изпълнение на определена спортна политика е също толкова комплексен, колкото е самият социален проблем (В. Гиргинов, И. Сандански, П. Банков, 2006; И. Сандански, 2010).

Нещо повече – както показват данните от последното представителното изследване за спорта и физическата активност в ЕС, участието на различните социално-демографски и възрастови групи в спортни дейности е многоаспектен въпрос, който не може да се отдаде на един-единствен ресурсен фактор (TNS Opinion & Social, Eurobarometer, 2014). Оказва се, че това е по-скоро въпрос на наличие/отсъствие на специфична култура, а не толкова на наличие на свободно време, финансови средства, достъп до съоръжения или спортни услуги.

Формирането на определена спортна политика може да се интерпретира като вид специфичен социален продукт от взаимодействието между различни публични, обществени и частни интереси, визии за развитие и алтернативи за действие. В този смисъл от ключово значение е отчитането на специфичните условия, в които се случва процеса. Върху процесите на формулиране и осъществяване на спортни политики на местно ниво влияние оказват два типа контекст (фиг. 1):

а) **външен** – политически, социални, демографски, икономически, законодателни, административно-териториални и структурни специфики;

б) **вътрешен** – преобладаващи ценности, разбирания, интереси, културни ориентации, цели, мотиви и интерпретации на ключовите участници в процеса (държавни, общински и спортни ръководители и мениджъри); вид и степен на изграден организационен капацитет.

Фиг.1. Концептуален модел на формиране и реализация на спортни политики

Съобразно приложеният към изследването на общинската спортна политика интерпретивен подход поведението на отделните хора и социални групи не е предопределено, а е продукт на това как те възприемат и интерпретират заобикалящия ги социално конструиран свят (В. Гиргинов, И. Сандански, П. Банков, 2006).

Оттук следва, че една или друга визия за спортна политика е резултат на различни интерпретации, предлагани от отделни ключови мениджъри или заинтересовани институции. Тя се дискутира, утвърждава или отхвърля и се намира в процес на непрекъснато преформулиране.

Следователно, властта за вземане на решения и контрола в сектора на спортната политика не трябва да бъде разглеждана като намираща се изключително в една отделна организация, а по-скоро като разпределена между множество субекти. В този смисъл общините играят ролята на генератор на секторно специфични политики и програми в областта на физическото възпитание и спорта. От друга страна те са стратегически терен за осъществяване на държавна политика в тази и други свързани социално значими области, придобива все по-голямо значение, което предизвиква и оправдан научноизследователски интерес.

Според И. Димитрова (2014) един от съвременните подходи при анализ на общинската политика за развитие на спорта е системният, въз основа на който се разглежда държавната и общинската политика като система от компоненти, включваща правно-нормативно разработване на програма, ресурсното осигуряване, междуинституционалният диалог и комуникационна инфраструктура, както и анализ на идентифицирани потребности. Както обаче посочват V. Girginov and L. Hills (2009), практическата реализация на амбициозни, мащабни програми и политики за постигане на социална промяна чрез спортно участие трябва да отчитат не само динамиката на човешкото поведение, но и дълбоко вкоренени социални структури и отношения.

I.2. Концептуални основи, законови разпоредби и структурно-функционално устройство на системата на спорта в Република Турция.

Спортът заема значимо място във всяко съвременно общество като сложна и динамична социално-икономическа система, която е натоварена с редица функции (социализираща, интегрираща, здравна, превантивна, образователна, културна, рекреационна) и произвежда произтичащи социални ефекти. Същевременно спортът се намира в положение едновременно на сътрудничество и конкуренция с други обществени системи и социални сфери – здравеопазване, образование, култура, наука, развлекателна индустрия (Б. Цолов, 2010; Р. Чаушева, 2013; R. Noye et al, 2006).

Съвременната турска държава, функционираща по създадения от Мустафа Кемал Ататюрк политически проект и въплъщаваща различни културни, социални и обществено-икономически особености, отрежда изключително голямо значение на спорта като среда и инструмент за постигане формиране на турско национално самосъзнание. Със своите широки институционални механизми за управление на обществото турската държава се явява ключов фактор за развитието на страната в новите социално-икономически и геополитически условия. Израз на това е много силно изразената намеса (чрез структурни, кадрови, финансови, инфраструктурни, законодателни и други мерки) от страна на държавата в процеса на правене и реализиране на различните видове спортни политики, което легитимира нейните интереси.

В. Генч (2014, с. 25) посочва, че „с изграждането на концепцията за модернизация на Турция – Кемализъм – главната стратегия на турското развитие се основава на интегриране в световния обществен процес, чрез модернизация и отваряне на Турция”. Потенциалът на спорта да мобилизира социални и материални ресурси, и обществена

енергия намира проявление в три ключови посоки – създаване на силно национално самосъзнание и единна нация; подобряване здравето на нацията; утвърждаване на международния авторитет и репутация на страната.

Трябва да се подчертае, че организационният модел на турската спортна система е основан на доминацията на държавата, която е иззела правомощията и функциите при развитието на спорта във всичките му направления. Това възпрепятства в значителна степен навлизането на принципа на общественото начало и гражданския характер в управлението на спортните организации, които съществуват предимно като подразделения на местните администрации или структурите на управляващите партии. Тези специфични обстоятелства диктуват едно своеобразно отношение към спорта, разглеждайки го предимно като инструмент за постигане на по-широки политически, идеологически и социални цели, а не толкова като автономна и независима област на функциониране.

Съобразно установения модел на управление на спорта в Република Турция, Главна дирекция „Спорт” към Министерството на младежта и спорта, чрез своите клонове на областно ниво изпълнява водеща роля в определянето и реализацията на спортната политика и оперативния мениджмънт на физическото възпитание и спорта в областите и общините (в т.ч. организирането и провеждането на спортни състезания, масови социално-културни фестивали и др.). Липсата на квалифицирани и компетентни мениджъри в структурите на регионално и местно ниво възпрепятства в голяма степен навлизането на нови идеи, подходи, технологии и механизми за по-ефективното управление на спорта. Работата на спортните организации зависи в значителна степен от политическото и ресурсно лоби, което те успяват да изградят на централно и местно ниво.

Със закон 3289 ГДМС се упълномощава да популяризира спорта сред населението. Това се превръща и в основа на държавната политика за

насърчаване включването на хора от всички възрасти към активни спортни занимания (İmamoğlu, 1992; Çumralıgil, Görücü, 2007; Karaküçük, 1997). Кемал Ататюрк е държавникът, който прави физическото възпитание и спорта задължителни за практикуване в условията на турската образователна система.

Комплексното въздействие на спорта според Cankalp (2005) определя и неговата значимост за турската държава, като:

- вид обществена услуга;
- източник на финансови печалби;
- средство за политическо влияние и подобряване на имидж;
- инструмент за междудържавни дипломатически отношения и за водене на политика за разширяване на културното влияние;
- средство за възпитаване на здрави поколения;
- шанс за равни възможности между хората;
- изграждане на успешни спортисти, носещи слава и престиж за страната.

I.3. Структурни особености и характеристики на общинската спортна политика в Република Турция.

Според законите на турската държава, местната власт се дели на областна и общинска. До края на 2012 г. в Турция има 16 областни градове и 65 общини, а след приемането на новия закон, областните градове се увеличават на 29, а общините се намаляват на 52. Целта на закона е да регулира правата и задълженията, принципите на работа и процедурите за действие на местните власти (Закон за общините, 2005).

Основният критерий за това разделение е броя на населението. Според новия закон, всички общини, като териториално-административни единици, имат не повече от 750 000 души население, а областните центрове са с жители над 750 000. Общината, като

публичен субект, обслужва нуждите и интересите на града и населението му.

Общините, които са в обсег до 10 км от областен град, и с население над 750 000 души, могат да формират отделна област. Областната управа включва най-малко 3 общински или районни кметства, осъществява координацията между тях, изпълнява задълженията, отговорностите и правомощията, предвидени в закона, има административна и финансова самостоятелност и е публично юридическо лице, чийто общински съвет се избира пряко от народа.

В този контекст Законът за общините (2005) определя, че основната отговорност за развитието на спорта се пада върху общинските и областните администрации. Всички те определят спортните си политики и механизмите за реализирането им самостоятелно, съобразно единната националната политика, спусната от ММС. Общините разработват и изпълняват периодично спортни програми.

Фиг. 2 представя структурен модел на турска община. Както става ясно, функциите и дейностите по осигуряването на спорта се считат за задължение на областните управи, кметствата и общините (Ekinçi, İmamoğlu, 1998). За разлика от утвърдилата се в повечето европейски страни практика (в т.ч. България) спортът на общинско ниво в Република Турция не се ръководи и администрира от специализирани спортни дирекции и/или отдели.

Фиг.2. Структура на община в Република Турция

За разработването на спортни програми, дейности и въобще всички въпроси относно управлението на спорта на областно и общинско ниво по принцип отговарят дирекциите „Културни и социални дейности” или „Здравеопазване и социални служби”. Общините са задължени да създадат собствена комисия за спорт, която да има за цел да предоставя условия за спортна дейност на гражданите (Büyükşehir belediye kanunu, 2004).

В най-общ план може да се обобщи, че местните власти в Република Турция имат следните функции и правомощия при осъществяването на политики в областта на спорта:

- а) приемат нормативна уредба, утвърждават и финансират програми за развитието на спортната дейност;
- б) подпомагат дейността на спортни клубове и други видове организации, особено провокиране интерес към спортуване от подрастващите;
- в) изграждат, модернизират и стопанисват спортни обекти и съоръжения;
- г) изготвят, финансират и реализират програми и дейности с цел развитие на спорта;
- д) съдействат за организирането на спортни състезания;
- е) осъществяват финансови, стопански и контролни функции на общинската спортна дейност.

Местните власти могат да отделят 1% от приходите от предходната година за спортни дейности. Един от най-големите проблеми в градовете се свързва с изграждането на спортни съоръжения и комплекси поради високите цени, които местните управи трябва да поемат за отчуждаване на парцели и терени. Същевременно едно от задължителните изисквания при разработването на градоустройствените планове е предвиждане на места за изграждане на спортни обекти и съоръжения. Поради липсата на достатъчно финансови ресурси, много общини не са в състояние да

отчуждават имоти и често предвидените средства за тези цели се пренасочват в други сфери. Освен това се наблюдава тенденция инвестициите в спортна инфраструктура да се насочват предимно към по-богатите квартали, докато за жителите на по-бедните райони остават недостатъчни, което може да се тълкува като форма на избирателност по социално-икономически признак.

Важен фактор за предприемане на дълбоки промени и трансформации на социалната политика от страна на правителството, и в същото време диалектически произтичащо от това следствие, е структурата на населението. Република Турция е една от страните с най-голям прираст на младото поколение. Това обстоятелство се превръща в значим фактор за развитието и модернизацията на страната. Относително големия процент от населението (77%) е съсредоточено предимно в големите градски центрове (Истанбул, Анкара, Измир, Бурса и др.), като делът на младото поколение до 35 годишна възраст е 60%, а общо за страната – 59%.

Както обаче посочва В. Генч (2014, с. 151) „нееднородният характер на населението в социално отношение, както и нееднаквото обществено и културно развитие на отделните области в страната пораждат допълнителни трудности.”. Проблемът се комплицира и от липсата на надеждни данни от представителни социологически и/или маркетингови проучвания в Република Турция. Това прави проблематичен всеки един анализ на тенденциите в спортните предпочитания, потребности, интереси, отношение, нагласи, форми на участие, и възпрепятства информираното вземане на управленски решения и формирането на ефективни общински политики.

II. МЕТОДОЛОГИЧНИ ОСНОВИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

II.1. Работна хипотеза.

Предварителните проучвания по проблематиката показват необходимостта от проектиране и реализиране на комплексно изследване на процесите, факторите, структурите и механизмите за разработване, управление и осъществяване на спортна политика от общините в Република Турция.

Очакваме, че с приложението на комбинация от съвременни теоретико-методологически подходи към анализа, разбирането и социалната практика на процесите, институциите и механизмите, свързани с реализацията на спортна политика в условията на турските общини, би могло да се постигне оптимизиране на техния мениджмънт и комплексно въздействие върху различните социално-демографски групи от населението.

Според нас, очакваните резултати, произтичащи от същността на приложения научен подход върху изследването процесите и мениджмънта на общинската спортна политика, биха могли да се свържат с използването на извлечената аналитична информация. По същество това би представлявало ценен ресурс и инструмент за заинтересованите държавни, общински и областни институции в процеса на вземане на обосновани решения. Те касаят планирането, управлението и реализацията на устойчиви политики за задоволяване на потребностите и интересите от двигателна активност и спорт на различните социално-демографски групи.

Предполагаме също, че не по-малко важно е познаването на формите на въздействие на комплекса от фактори, тенденции, интереси, мотиви и очаквания на всички въввлечени в процеса субекти.

Предвид необходимостта от подготовка на квалифицирани кадри, считаме също, че е важно да се вземат под внимание ролята на специализираните образователни институции в Турция при предлагането

на съвременни програми за подготовка и обучение на специалисти, експерти и мениджъри в сферата на мениджмънта на спорта в целия спектър от заинтересовани институционални субекти в условията на местните власти.

II.2. ЦЕЛ, ЗАДАЧИ, ОБЛАСТ, ПРЕДМЕТ И ОБЕКТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

II.2.1. Цел и задачи.

Главната цел на дисертационния труд е да се изследват процесите, структурите, контекстуалните фактори, технологията и механизмите на формиране и реализация на спортна политика в условията на местната власт в Република Турция с оглед разкриване на възможности за оптимизиране на техния мениджмънт и комплексно въздействие върху целевите социално-демографски групи.

Съгласно формулираната цел се обособиха и следните основни **задачи**:

1. Да се разкрият концептуалните, структурно-функционалните и технологичните аспекти на процеса на формиране и реализация на спортна политика в условията на местната власт от гледна точка на фактори, субекти, модели, механизми.
2. Да се проучат и анализират концептуалните основи, специфичните условия, законодателните параметри и практическите механизми за социално и ресурсно взаимодействие при осъществяване и координация на структури, дейности, ресурси, отговорности, интерпретации и процеси в технологията на общинската спортна политика в Република Турция.
3. Да се проучат разбиранията, визиите, отношението и интерпретациите на ключовите ръководители и служители в администрацията на изследваните областни и общински центрове в

Република Турция, участващи в процеса на формиране и практическа реализация на спортната политика на местно ниво.

4. Да се проучат и анализират структурно-функционалните компоненти, капацитетните възможности и ресурсното осигуряване на общинските спортни клубове в Турция, като основни доставчици на спортни услуги, състезания и дейности.
5. Да се изследват потребностите, мотивацията, нагласите, оценките и формите за включване и участие в спортни дейности на спортуващи граждани в условията на действащите на територията на турските общини спортни клубове.
6. Да се проектират и предложат политики и механизми за оптимизиране на взаимодействието и координацията на ресурсите между основните институционални субекти с оглед повишаване на качеството, устойчивостта и ефектите от въздействието на общинските спортни политики и програми в Република Турция.

II.2.2. Област на изследването: мениджмънт на физическото възпитание и спорта.

II.2.3. Предмет на изследването:

- теоретични и практически аспекти на процеса на формиране и осъществяване на спортна политика в условията на местната власт в Република Турция;
- политически, социални, демографски, икономически, законодателни, административно-териториални и структурни специфики;
- функционални връзки, процеси, механизми, ресурсно осигуряване;
- капацитет на общинските администрации при инициране и реализиране на спортни дейности и програми в партньорство със спортни клубове;

- ефективност на реализация на спортни политики в условията на общините и областните градове в Република Турция.

II.2.4. Обект на изследването:

- ценностни разбирания, интереси, мотиви и интерпретации на ключови участници в процеса (представители на местната власт, експерти, служители, спортни специалисти);
- правно-нормативно и ресурсно осигуряване на общинските политики в спорта при реализиране на спортни дейности;
- капацитетни възможности на спортните клубове за реализация на спортни услуги, състезания, дейности;
- потребности, мотивация, нагласи, оценки и форми на участие на спортуващи граждани в условията на действащите спортни клубове на територията на турски общини и областни градове.

II.3. МЕТОДИКА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

II.3.1. Модел на изследването.

В съответствие с планираните дейности в етапите на подготовка на дисертационния труд се разработи теоретичен модел и методология за провеждане на научнопрактическото изследване, въз основа на два основни **методологични подхода – системен и интерпретивен.**

Системният подход служи като концептуална рамка за анализ на структурно-функционалните и ресурсните взаимодействия между основните субекти в процеса на формиране и реализация на общинска спортна политика. Поставя се акцент върху идентифицирането динамиката на връзките и взаимодействията, извеждането на факторните влияния и тенденциите в техните проявления, дава информация за ефективността и устойчивостта на ефектите, очертава социалната и институционалната

конфигурация при реализиране на политика по отношение на физическото възпитание и спорта в условията на местната власт.

Интерпретивният подход (В. Гиргинов, П. Банков, И. Сандански, 2006) приема, че поведението на даден субект (спортуващи, мениджъри и ръководители, организации) не е предопределено, а е продукт на това как той интерпретира определена социална ситуация или проблем и както означава тя за него. Това предлага няколко основни предимства при изучаването на социалната същност и политиката в областта на спорта. Те се състоят в това, че той подлага на критичен анализ съществуващите официални определения за социалната функция на спорта в обществото, както и това как трябва да изглежда една национална или общинска спортна политика. По този начин една или друга спортна политика е резултат от различни интерпретации, предлагани от отделни ключови мениджъри или заинтересовани институции.

II.3.2. Методи на изследване.

С оглед изпълнението на поставените цел и задачи приложихме следните методи:

- **Литературен обзор на теоретични и научноприложни източници свързани с:** съвременната теория за изграждане и функциониране на общината като административно-териториална единица; теоретични разработки и практически опит относно ролята на общините в управлението на физическото възпитание и спорта; научни публикации, свързани с мениджмънта и анализа на спортната политика на национално и местно ниво.
- **Контент анализ на документални източници** – закони, стратегии, планове, харти, концепции, доклади.
- **Дълбочинно (полуструктурирано) интервю.** Мау (1997) изтъква като главни достоинства на този метод възможността да се

разберат значенията и интерпретациите, които изследваните лица придават на събития, социални ситуации, процеси и взаимодействия. Прилагането на този метод позволи да се проучи и анализира експертното мнение на ключови ръководители на различни управленски равнища в общинската администрация, реално участващи в процеса на формиране и практическа реализация на спортна политика.

Тематичните въпроси за интервюто бяха изпратени до ресорни заместник кметове, директори, служители, спортни специалисти, работещи към Дирекция „Културни и социални дейности” на всички 81 общински и областни центрове в Република Турция. Контактите бяха осъществени по телефон и имейл в рамките на 3 месеца, след като предварително бяха уточнени въпроси, които евентуално биха представлявали проблем от гледна точка на конфиденциалност, интерпретация, яснота на формулировката. На практика получихме отговори и обратна връзка от респонденти от 45 общински центрове (62,2%) и областни градове (37,8%), което се равнява на 56% от целия контингент.

- **Анкетно проучване** сред мениджърите на 34 общински спортни клуба. Специално разработената анкетна карта включва въпроси от отворен и затворен тип, свързани с: вид и статут на клуба; социално-икономически профил на спортуващите; кадрово и материално-техническо осигуряване; финансиране; отношения с федерацията и общината; основни проблеми.
- **Анкетно проучване** сред 235 граждани от различни социално-възрастови групи. Включените в извадката лица са на принципа на случайния подбор. Анкетната карта включва въпроси относно: социално-демографски и маркетингов профил; спортни и ресурсни предпочитания; мотиви; честота на практикуване; възпрепятстващи участието в спортни дейности фактори;

структура на свободното време и форми на прекарването му; оценка на твърдения.

Като цяло можем да обобщим, че в изследването участваха общо 314 човека, от които 45 служители и специалисти към дирекция „Културни и социални дейности” в рамките на областните градове и общинските центрове; 34 мениджъри на общински спортни клубове; 235 граждани от различни социално-възрастови групи, в качеството на спортуващи в общинските спортни клубове. Спрямо общия броя на изпратените въпросници (762) процентът на отговор е 41.2.

- **Моделиране.** Въз основа на технологията за моделиране на социални системи бяха проектирани основните елементи на модел за технология и равнища на изграждане на институционален капацитет за реализация на спортна политика в условията на местната власт.
- **Математико-статистически методи.** Извършен бе вариационен и дескриптивен анализ на средни стойности и ранжиране, посредством програмния продукт SPSS.

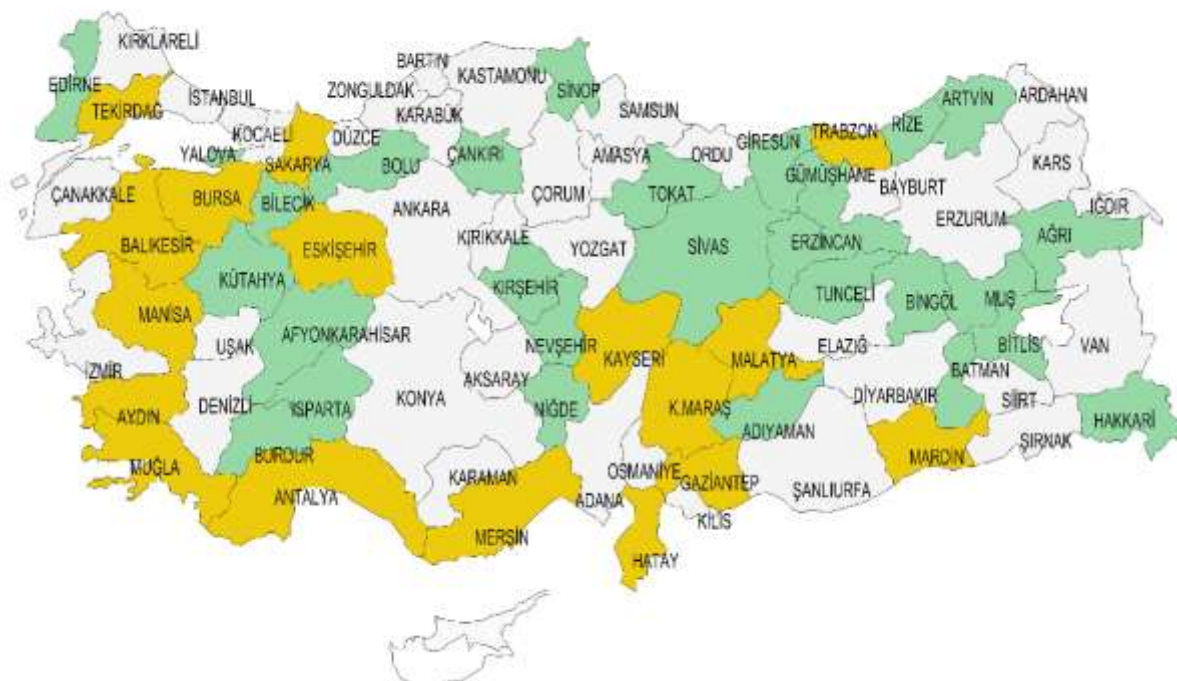
III. АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ЕМПИРИЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ

III.1. Анализ на резултатите от проучването сред ръководителите на общински и областни администрации в Република Турция.

Съобразно действащото в Република Турция законодателство, уреждащо административно-териториалното устройство на страната, всички общини, като териториално-административни единици, имат не повече от 750000 души население, а областните центрове са с над 750000 жители (фиг. 3). Именно този критерий за подбор и разделение бе използван и в дисертационния труд. Социално-демографската структура на населението в проучените 45 областни и общински центрове. В тях е съсредоточено над 31 милиона от общото население на страната (приблизително 74 724 000), което се равнява на 41,2%. Прави впечатление относителния паритет между броя на мъжете и жените. От включените в извадката областни градове с най-голямо население са: Бурса (12,7%), Анталия (10%), Газиантеп (8,5%), Мерсин (7,9%), Хатай (6,9%), Маниса (6,3%), Кайзери (6%), Балъкесир (5,4%), Кахраманмараш (5%) и Айдын (4,7%). За база е взет общия брой на населението в 17-те проучени областни градове, т.е. 21 625 505 човека.

Сред първите десет по население от групата на общинските центрове (под 750000 човека) се открояват: Афйонкарахисар (7,2%), Сивас (6,3%), Токат (6,1%), Адъйаман (6%), Кютахя (5,8%), Батман (5,5%), Хаккьри (5,5%), Гиресун (4,3%), Ъспарта (4,2%), Муш (4,1%). Изчислението е направено на основата на 28 проучени общини, т.е. 9 872 563 човека.

По този начин успяхме да получим информация от структури на местната власт, разположени на територията на цялата страна, което позволява разкриването на актуални регионални специфики от географски, климатичен, социален, културен и икономически характер.

Фиг.3. Структура на териториално-административното деление на Република Турция

Легенда:

В зелено: Общински центрове /под 750000 жители/

В жълто: Областни градове /над 750000 жители/

В бяло: Административно-териториални единици, които не са обект на изследването

Оказва се, че проучените лица ръководят сравнително големи екипи от хора над 5 човека, което потвърждава оформилата се тенденция за наличието на не особено мобилни и гъвкави структури от централизиран тип, където ясно проличават йерархичните взаимоотношения и произтичащия от заемащата позиция в институционалната йерархия социален и професионален статус. Също така може да се посочи, че в структурно-функционално отношение се откроява сравнително ниска степен на специализация, тъй като служителите изпълняват едновременно ангажименти свързани не само със спорта, но и в сферите на социалните и културните дейности.

Същевременно високият процент на администраторите с по-малък трудов стаж, между 1-5 години – общо 73,3%, както и този на служителите със средно образование (общо 53,3 %), ни дават основание да считаме, че е на лице така наречената „партийна кадровизация” (фиг. 4). Това

означава, че със смяната на управлението на съответната община се извършва подмяна на кадрите в на по-ниските управленски равнища, което впоследствие се отразява и върху спортната политика на съответната община.

Що се отнася до ресурсното осигуряване на общинските спортни дейности и политики, проучването установи, че в голямата си част (48,8%) общините разполагат с целеви средства до 100000, а 33,3% – до 200000 турски лири (фиг. 5). Едва 6,9% имат спортен бюджет, надвишаващ 500000 лири. Това в значителна степен възпрепятства реализацията на устойчиви спортни политики, програми и дейности.

В тази връзка бе важно да се разбере кои са основните приоритети във водената от проучените структури на местната политика, свързана със спорта. От фиг. 6 се вижда, че с най-голямо значение за общините с население под 750000 човека е превенцията на подрастващите от проявления на нежелано социално поведение, както и възпитаване на характер и самочувствие (28,6%). Със същата значимост е възнаграждението, моралната и ресурсната подкрепа за най-добрите местни спортисти, което има и подчертано имиджов характер за издигане на престижа както на съответната община, така и на Р Турция. Друг значим приоритет за общините има ресурсен характер и касае осигуряването на подходящи места и съоръжение за спорт, наред с достъпа до тях, съответно 14,3 и 10,7%.

При големите областни градове водещо е политиката за подпомагане на най-добрите спортисти (35,3%), което има пряка връзка с друг приоритет, а именно популяризиране на градовете, чрез домакинство на социално значими спортни събития (11,8%). И при областните центрове се наблюдава ангажираност спрямо използване възможностите на спорта като социално-интеграционен и здравно-превантивен инструмент (съответно 17,6 и 23,5%). Като ресурсно свързани приоритети в местната политика са изведени осигуряването и достъпа на населението до спортна инфраструктура, както и подпомагане на местните спортни клубове с необходимата екипировка и оборудване (съответно 23,5 и 29,4%).

Фиг.6. Приоритети в спортната политика

Логиката на проучването изисква да се анализират интерпретациите на спортните ръководители относно проявленията на общинската спортна политика, посредством оценка на твърдения, формулирани на основата на ключови компоненти на местната политика, и измерени с помощта на 5-степенна скала по Ликерт (фиг. 7).

Респондентите от големите областни градове изразяват висока степен на съгласие спрямо институционализирана вече социална практика като например, че местните власти имат функционален ангажимент да осигурят достъпни възможности до спортни услуги за гражданите (87,5%). Високи нива на положителни оценки се наблюдават и по отношение на това, че: спортът изпълнява важна социално интегративна роля за местните социални общности (93,7%), наред с подкрепата за местните спортни клубове (100%), подпомагането на най-успешните местни спортисти (43,8%), при предоставянето на спортни услуги се взема под внимание мнението, потребностите и интересите на гражданите (93,7%). Успоредно с това 37,5 и 25% респективно изразяват пълно или частично съгласие, че местната власт отговаря с подобаващи мерки и реакции на спортните нужди на хората.

Анализът на интерпретациите на отговарящите за спорта в по-малките общини, в значителна степен разкрива близки стойности на оценките (фиг. 8). Най-високи нива на изразено съгласие се откриват спрямо твърденията, че: политиката при изграждане на спортни съоръжения отчита специалните потребности на хората с увреждания (56,6% са *напълно съгласни*, а 21,8% - *съгласни*); общината предлага възможности за спортуване, съобразени със спортологичните нужди на гражданите (52,2 и 21,8%).

И тук, както и при големите областни центрове, се оказва, че близо половината от общинските спортни ръководители подкрепят становището, че макар и постоянно недостатъчен отпусканият спортен бюджет се използва по най-ефективния начин. При ситуацията с наличните спортни

съоръжения обаче по-малките общини изразяват подчертано несъгласие относно тяхната достатъчност (съвкупно 59,1%), а едва 21,7% са на обратния полюс.

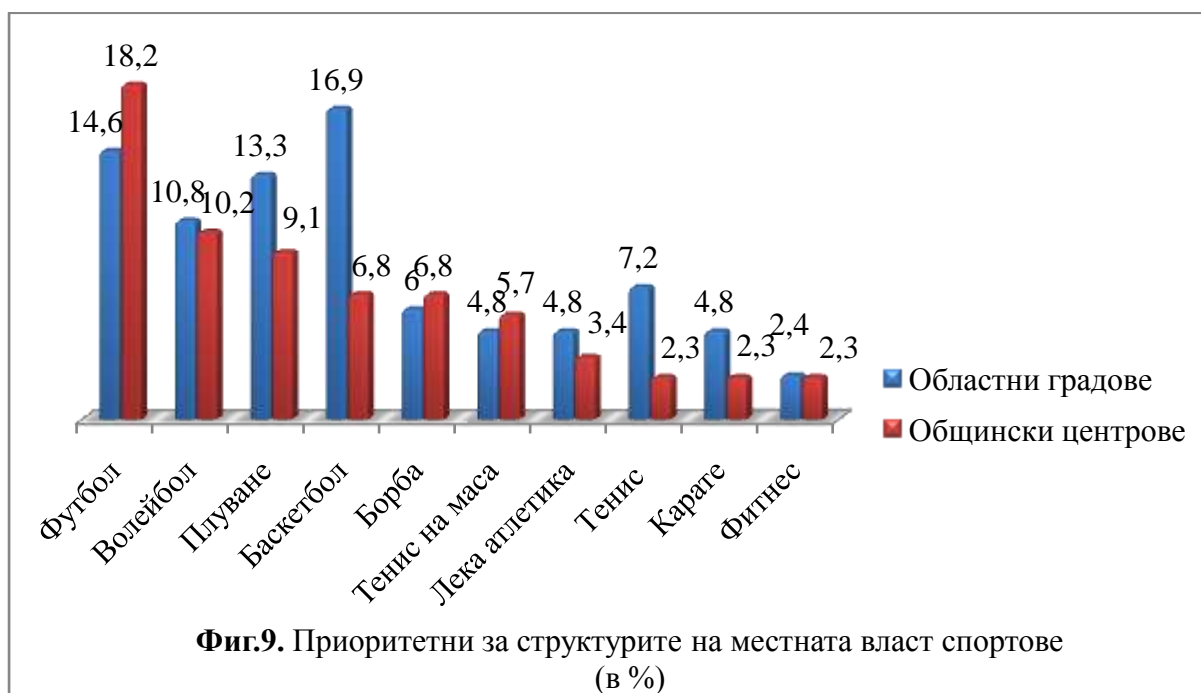

Фиг.8. Оценка на твърдения относно проявленията на спортната политика - общински центрове (в %)

Неизменна част от проучването на общинската спортна политика е установяването на приоритетните за развиване и кореспондиращо ресурсно подпомагане спортове. Фиг. 9 изобразява 10-те приоритетни спорта за областните и общинските администрации, съобразно мнението на респондентите, които са посочили по един отговор. Става ясно, че с

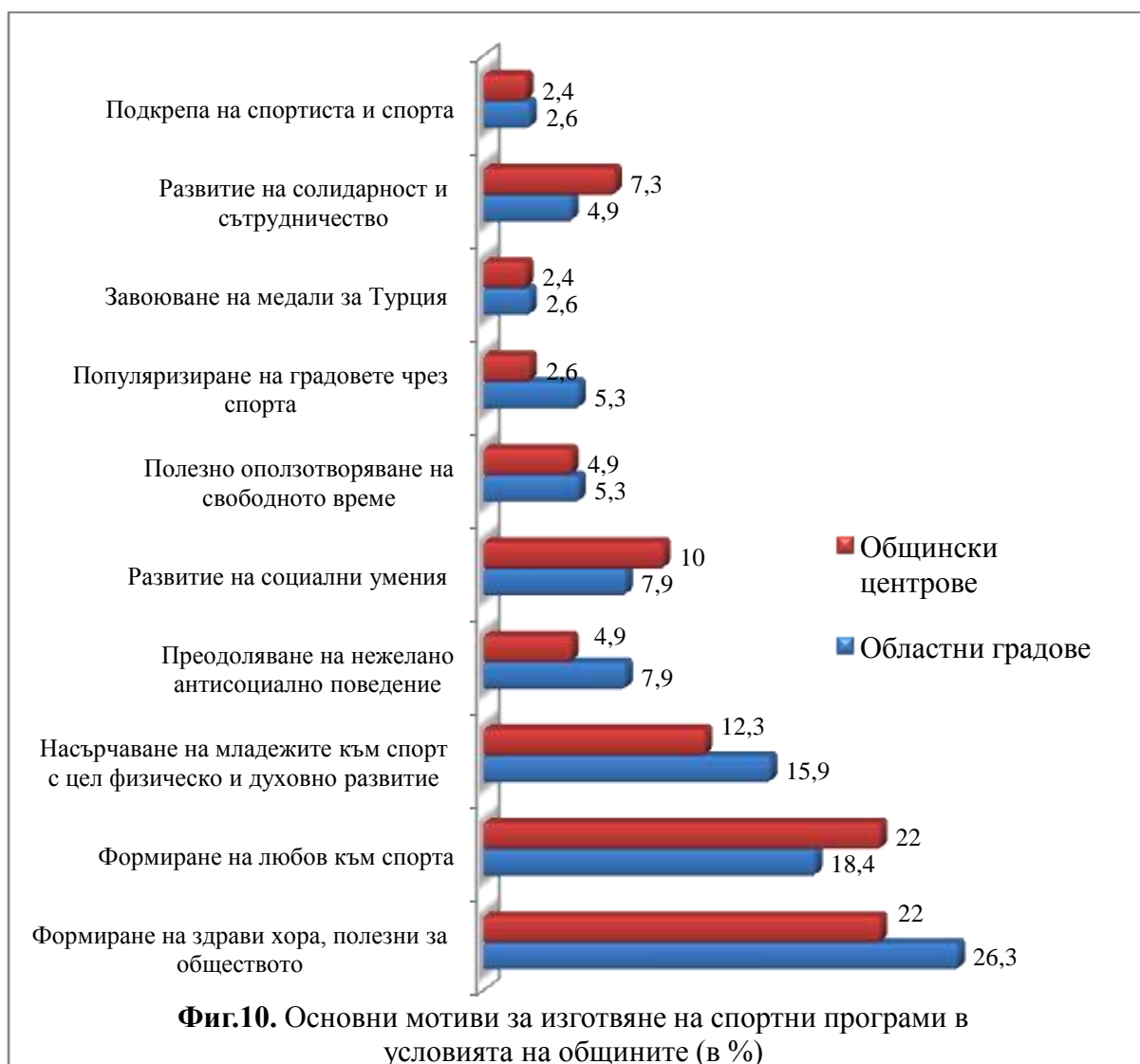
най-голямо значение за големите областни центрове са утвърдени от гледна точка на тяхната социална значимост спортове като: баскетбол (16,9%), футбол (14,6%), плуване (13,3%) и волейбол (10,8%). Като цяло получените данни потвърждават установени вече тенденции в страните от Европейския съюз.

Изведените и анализирани приоритети при формирането на общинската спортна политика диктуват водещите мотиви за разработване на спортни програми, като инструмент за реализация на отделните политики.

От данните на фиг. 10 се установява, че преобладават социалните мотиви, сред които могат да се открият: изграждане на здрави и полезни за обществото граждани (26,3 и 22% според спортните ръководители съответно на областните градове и общинските центрове); формиране на любов и потребност към спорта, чрез подобрена информираност за ползите (18,4 и 22%); насърчаване спортното участие на подрастващите с цел постигане на балансирано личностно развитие (15,9 и 12,3%).

С доста по-малка относителна тежест са мотиви от групата на т.нар. имиджови и с престижни проекции, като например популяризиране на градовете чрез спортни успехи и състезания (5,3 и 2,6%) или завоюване на медали за Турция от престижни международни спортни прояви (2,6 и 2,4%).

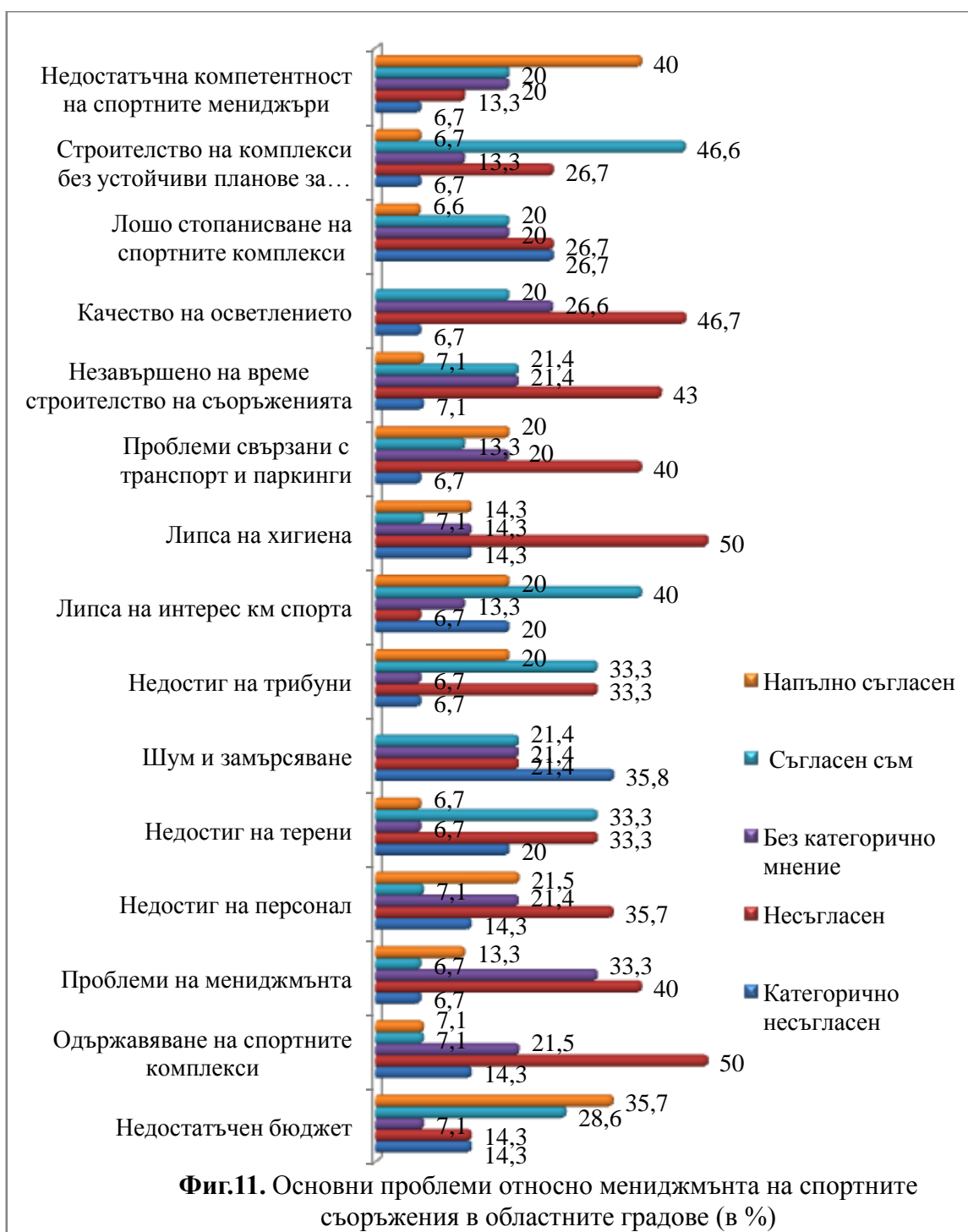
Интересни интерпретации се оформят по отношение на основни групи проблеми, влияещи върху мениджмънта на териториалните спортни съоръжения. Отговарящите за развитието на спорта в големите областни центрове извеждат на преден план недостатъчната компетентност на

мениджърите на спортни съоръжения (съвкупно 60% подкрепиха твърдението) (фиг. 11). Други 20% нямат категорична позиция.

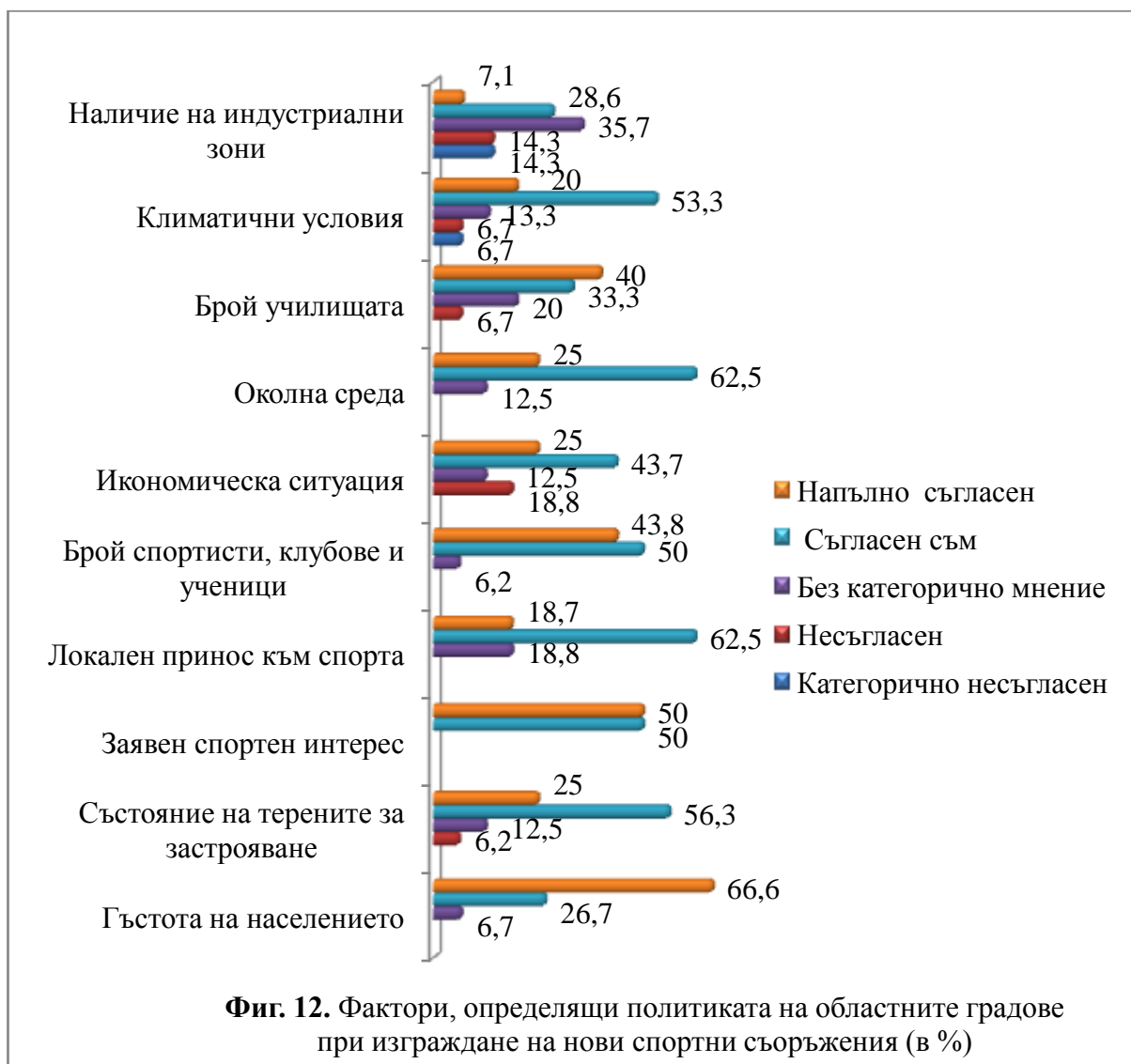
В същото време твърдението за лошо стопанисване не се подкрепя като значим проблем – 53,4% изразяват несъгласие, а едва 26,6% го идентифицират като слабост. В този контекст недостигът на персонал за поддръжка също е съпътстван с разнопосочни оценки – за 50% хората са напълно достатъчни и само 28,6% смятат обратното.

Спортните ръководители не намират за особено актуални и съществени проблеми от чисто материално-техническо естество. Като съществени обаче се изтъкват: отсъствието на планове за дълготрайно и устойчиво използване на вече изградени спортни обекти (53,3%), липса на достатъчен интерес към спорта, като движещ фактор за последващо трансформиране в търсене на места за спортуване (60%) и недостатъчно финансиране (64,3%). Сравнително балансирано становище са изразени по отношение на проблема с недостига на терени за изграждане на спортни съоръжения в големите турски градове, което се явява значим проблем за 53,3% от спортните ръководители, но не и за останалите 40%. Сходни позиции в интерпретациите се откриват и сред спортните ръководители в общинските центрове с население под 750000 човека.

От важно значение бе да установим кои са основните фактори, които повлияват определянето политиката на областните и общинските центрове при изграждане на нови спортни съоръжения. В ситуацията на големите областни градове, както става видно от фиг. 12, водещи са спортните интереси и предпочитания на гражданите (изразено като съвкупни оценки на съгласие в 100% от случаите), броя и гъстотата на населението (93,3%),

боя на подрастващите, изградените и функциониращи местни спортни клубове и организирано спортуващите в тях (93,8%); традициите и приноса на региона към развитието на спорта в национален мащаб (81,2%).

По-разнообразни са оценките, изразени от спортните ръководители в общините с население под 750000 жители (фиг. 13). По обясними причини по-неблагоприятната икономическа ситуация и по-ограничените индустриални зони в тези случаи са обект на внимание. От доста по-голяма значимост в този смисъл е наличието и състоянието на свободни за застрояване терени (според 66,6%). Също така се откроява влиянието на

фактори като спортологични интереси и потребности на населението (важно за 79,1% от вземащите решенията), традиции и местен принос към националния спорт (62,6%). Прави впечатление, че гъстотата на населението е важна променлива при планирането на нуждите от нови спортни съоръжения за 62,6%, но това не се споделя от 20,8%, а 16,7% не изразяват мнение.

III.2. Анализ на резултатите от проучването сред мениджърите на общински спортни клубове.

Изхождайки от разбирането, че общинските спортни клубове са основните доставчици на спортни услуги, състезания и дейности, бе необходимо да се проучат и анализират техните структурно-функционални компоненти, капацитетни възможности и ресурсно

осигуряване. За тази цел бе осъществено анкетно проучване сред мениджърите на 34 общински спортни клуба, които са типични за турския спортен модел.

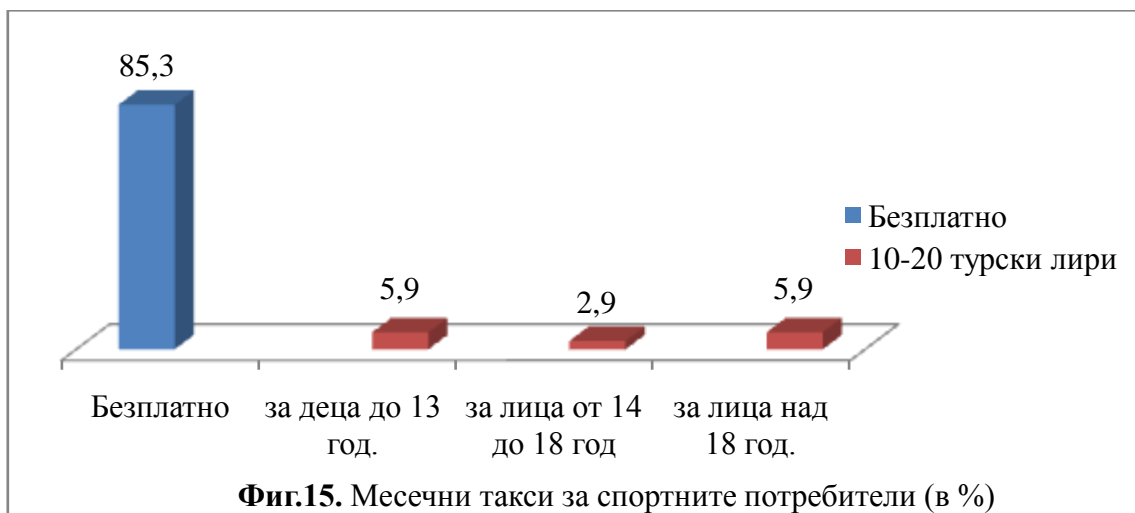
Най-много спортни клубове има в големите мегаполиси, като Истанбул (1689 от общо 12684 или 13,3%), Анкара (1036 или 8,2%) и Измир (728 или 5,7%). Клубовете, които предлагат традиционни спортни услуги и са ориентирани към работа с подрастващи, организирани най-често под формата на детско-юношески школи, съставляват най-голям процент – 75,8%.

Важна роля за осъществяване на извънкласните форми на спортни дейности в условията на основните и средните училища играят и училищните клубове, чийто дял възлиза на 10,5%. Същите се явяват и свързващо звено в приемствеността на спортния път на развитие талантиливи млади спортисти. В спортната система на Р Турция съществуват и частни доставчици на спортни услуги за гражданите, вкл. фитнес, които възлизат на 9,3%. В няколко големи града (Истанбул, Анкара, Измир и Бурса), където са съсредоточени и ръководни структури на армията, на ведомствен принцип функционират 11 клуба, развиващи военно-приложни спортове и предлагащи възможности за реализация на активна състезателна дейност на военнослужещи спортисти.

По отношение на образователния статус на треньорите, преобладават тези с висше образование „Бакалавър” (50,2%), докато завършилите със степен „Магистър” са само 1,7% (фиг. 14). На второ място са треньорите със средно-специално (професионално) образование – 19,2%, а 13,2% притежават едва средно образование. Специализирано обучение, чрез посещение на треньорски курсове към съответната спортна федерация, са преминали 11,7%. Съобразно получените резултати може да се каже, че съществува значителен потенциал за повишаване на квалификацията и образователното равнище на треньорите, което би следвало да бъде политика както на клубовете, така и на федерациите.

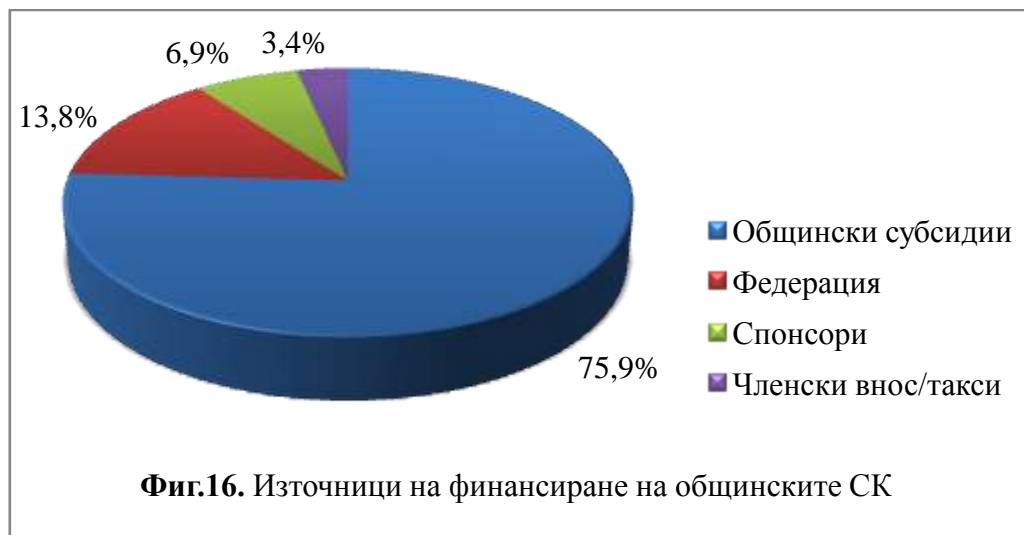

Данните на фиг. 15 показват, че от гледна точка на финансово-икономическата структура на проучените спортни клубове се установява, че голяма част предлагат безплатни спортни услуги (85,3%). Подобна клубна политика има много ясно изразена социална насоченост, като осигуряването на клубните бюджети се компенсира с предоставянето на целеви общински средства за дейността.

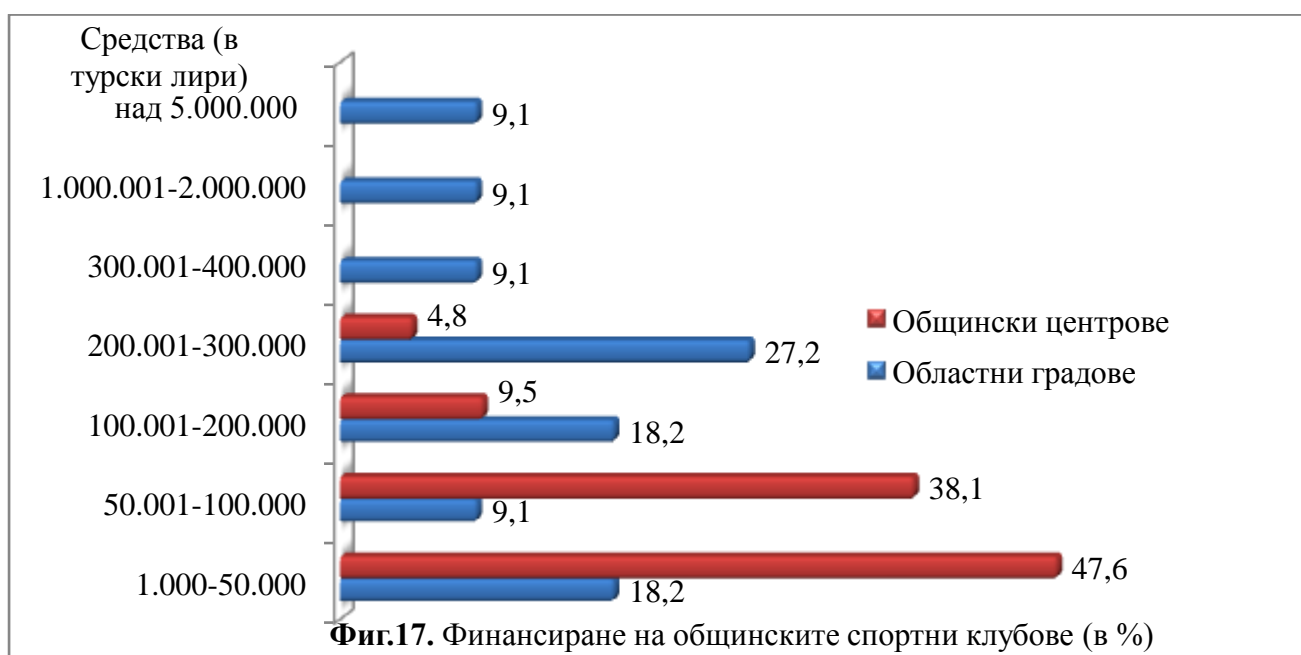

Фиг. 16 представя основните източници за финансиране на проучените спортни клубове. Това са: общински средства (75,9%), целеви средства за дейност от федерацията (13,8%), спонсори (6,9%) и членски внос/такси (3,4%). Структурата на приходоизточниците ясно показва, че се разчита най-вече на общинско финансиране, което се използва за

осъществяване на социално ориентирана политика, свързана с предоставяне на безплатни спортни услуги. Същевременно обаче сериозно се ограничава потенциала на клубовете за генериране на значително по-голям ресурс собствени приходи от различни маркетингови дейности.

Логично, както става видно от фигурата, спортните клубове в големите областни градове получават по-голямо финансиране, което варира в много широк спектър (фиг. 17). Доста по-ограничени са възможностите в по-малките общински центрове, в които масовата практика е отпусканите средства за подпомагане на дейността са в рамките до 50000 турски лири (47,6%) и между 50000 до 100000 лири (38,1%).

Участвалите в проучването клубни мениджъри извеждат като основни проблеми в дейността предимно въпроси от ресурсно естество. Като водещи се извеждат недостига на спортни съоръжения (48,2%), следвано от недостатъчни финансови средства (37%) /фиг. 18/. В тясна връзка с последното са качеството на предоставяните спортни услуги (7,4%) и трудностите при осигуряването на спонсори (3,7%). Отчасти те служат да потвърдят слабата маркетингова ориентация на повечето от спортните клубове и свързаната с това необходимост от изграждане на специализирани умения, обучение и подготовка на собствени кадри, които да се занимават с управлението на тази изключително важна в съвременните социално-икономически условия дейност.

Идентифицираните проблеми са в тясна взаимовръзка с очакванията на клубните мениджъри спрямо спортните федерации. Според данните от фиг. 19 като ключова се извежда необходимостта от оказване на финансова подкрепа при провеждане на състезания (47,5%), което може да се обясни с един от основните функционални приоритети в дейността на клубовете, а именно – осигуряването на възможности за състезателна

реализация. Изненадващо е, че мениджърите на общинските клубове не акцентират върху много по-важни от стратегически характер за развитието въпроси, от рода на: експертно подпомагане на клубовете в изграждане на необходимия капацитет за развитие (посочено едва в 2,3% от случаите); справедливо разпределяне на финансовите средства между клубовете, съобразно техния принос (2,3%).

III.3. Анализ на резултатите от проучването сред спортуващи социално-възрастови групи в общинските спортни клубове.

Общината се явява ключов социален и институционален терен, генератор и доставчик на политики, програми, услуги, форми и възможности за спортна активност на гражданите. Според авторитетното проучване на спортната активност в рамките на Европейския съюз, осъществено от TNS Opinion & Social, Eurobarometer (2014) се оказва, че местните власти могат да направят повече за насърчаване на физическата активност на гражданите. Въпреки че 74% от отговорилите смятат, че местните спортни клубове и други организации осигуряват достатъчно възможности за това, според 39% местните власти са длъжници в това отношение.

Табл. 1 представя някои характеристики на организирано спортуващи социално-демографски групи картотекирани спортисти и членове-потребители на клубни спортни услуги в проучените 33 спортни клуба в турските общини и областни центрове. Съобразно наличните данни, общият брой на картотекираните състезатели в различните възрастови групи и спортове е 1055288, сред които отчетливо преобладават мъжете – 750330 (70%), докато жените са 335241 или 30%. Водещи общини по отношение брой картотекирани спортисти са: Бурса с 116402 (11% от общото), от които 86420 или 11,5% мъже, а останалите 8,9% жени; Анталия – 97810 (9,3%), от които мъже 64619 (8,6%) и 33191 (9,9%) жени; Кайзери – 70413 (6,7%), от които 48157 (6,4%) мъже и 22256 (6,6%) жени; Газиантеп – 69597 (6,6%), от които 45610 (6,1%) мъже и 23987 (7,2%) жени. Доста по-малък е броят на регистрираните членове-потребители на предлагани от спортните клубове услуги – общо 208447. В тази категория попадат основно хора от различни социално-възрастови групи, които търсят главно социални и здравноукрепващи ползи от практикуването на даден спорт.

Табл.1. Структурни характеристики на спортуващите в условията на проучените общински териториални спортни клубове в Турция

Териториални единици	Картотекирани състезатели						Членове-потребители на клубни спортни услуги					
	жени	%	мъже	%	общо	%	жени	%	мъже	%	общо	%
Адъйаман	6623	2%	22105	2.9%	28728	2,7%	1202	1.6%	2672	2%	3874	1.9%
Афйонкарахисар	10352	3.1%	20280	2.7%	30632	2,9%	3101	4.2%	5486	4.1%	8587	4.1%
Агръ	4709	1.4%	10007	1.3%	14716	1,4%	895	1.2%	1386	1%	2281	1.1%
Анталя	33191	9.9%	64619	8.6%	97810	9,3%	5953	8.1%	10602	7.9%	16555	7.9%
Артвин	4843	1.4%	9981	1.3%	14824	1,4%	1075	1.5%	1776	1.3%	2851	1.4%
Айдън	12450	3.7%	25704	3.4%	38154	3,6%	2370	3.2%	3882	2.9%	6252	3%
Балъкесир	11337	3.4%	26396	3.5%	37733	3,6%	2119	2.9%	3581	2.7%	5700	2.7%
Биледжик	4284	1.3%	7393	1%	11677	1,1%	778	1.1%	1272	0.9%	2050	1%
Бингол	2643	0.8%	8705	1.2%	11348	1,1%	415	0.6%	1389	1%	1804	0.9%
Болу	5332	1.6%	12159	1.6%	17491	1,7%	1016	1.4%	2004	1.5%	3020	1.4%
Бурса	29982	8.9%	86420	11.5%	116402	11%	8915	12.1%	15227	11.3%	24142	11.6%
Газиантеп	23987	7.2%	45610	6.1%	69597	6,6%	5355	7.3%	8495	6.3%	13850	6.6%
Гиресун	5896	1.8%	13613	1.8%	19509	1,8%	1201	1.6%	2061	1.5%	3262	1.6%
Хаккари	3445	1%	8569	1.1%	12014	1,1%	630	0.9%	973	0.7%	1603	0.8%
Хатай	16736	5%	37822	5%	54558	5,2%	5229	7.1%	9924	7.4%	15153	7.3%
Испарта	7336	2.2%	13574	1.8%	20910	2%	1057	1.4%	2167	1.6%	3224	1.5%
Кахраманмараш	7950	2.4%	29405	3.9%	37355	3,5%	1434	1.9%	4876	3.6%	6310	3%
Караман	6255	1.9%	9854	1.3%	16109	1,5%	1552	2.1%	2590	1.9%	4142	2%

Кайзери	22256	6.6%	48157	6.4%	70413	6,7%	4009	5.4%	7202	5.3%	11211	5.4%
Кършехир	6803	2%	12115	1.6%	18918	1,8%	1288	1.7%	1873	1.4%	3161	1.5%
Килис	4320	1.3%	8135	1.1%	12455	1,2%	856	1.2%	1470	1.1%	2326	1.1%
Кютахя	6122	1.8%	13114	1.7%	19236	1,8%	1433	1.9%	2757	2%	4190	2%
Малатя	9956	3%	24747	3.3%	34703	3,3%	1536	2.1%	3885	2.9%	5421	2.6%
Маниса	17797	5.3%	36172	4.8%	53969	5,1%	2802	3.8%	4952	3.7%	7754	3.7%
Мардин	8424	2.5%	20919	2.8%	29343	2,8%	2349	3.2%	3462	2.6%	5811	2.8%
Мугла	13735	4.1%	29096	3.9%	42831	4,1%	3051	4.1%	5515	4.1%	8566	4.1%
Невшехир	6971	2.1%	13906	1.9%	20877	2%	1196	1.6%	2238	1.7%	3434	1.6%
Нигде	4983	1.5%	12539	1.7%	17522	1,7%	1165	1.6%	2487	1.8%	3652	1.8%
Ризе	4858	1.4%	10980	1.5%	15838	1,5%	1292	1.8%	2389	1.8%	3681	1.8%
Сакаря	10142	3%	22934	3.1%	33076	3,1%	3134	4.3%	6059	4.5%	9193	4.4%
Синоп	7342	2.2%	15366	2%	22708	2,2%	2163	2.9%	4816	3.6%	6979	3.3%
Текирдаг	9975	3%	20308	2.7%	30283	2,9%	2305	3.1%	3704	2.7%	6009	2.9%
Йалова	4206	1.3%	9626	1.3%	13832	1,3%	752	1%	1647	1.2%	2399	1.2%
ОБЩО	335241	30%	750330	70%	1055288	100%	73628	35,3%	134819	64,7%	208447	100%

С цел изследване на потребностите, мотивацията, нагласите, оценките и формите за включване и участие в спортни услуги и дейности в условията на действащите на територията на турските общини спортни клубове, бе проведено анкетно проучване сред 235 граждани от различни социално-възрастови групи.

Участващите в изследването лица са 49% мъже и 51% жени, като от гледна точка на посочения от тях социален статус преобладават студентите – 53,2%, 11,5 % са занимаващи се с домашна работа, 8,9% са активни спортисти, а 8,1% – държавни служители. Съобразно възрастта, 34% са над 30 години, 30,2% попадат във възрастовата група 13-18 год., а 16,2% – между 19-24 години. По отношение на образователния статус най-много са завършили гимназия (49,8%), 23,9% са все още учещи, а общо 16,6% са придобили висша образователна степен. От посочилите информация за икономическото си състояние 28,5% имат месечен доход до 750 турски лири, 17,4% получават до 1250 лири, а 13,2% - в рамките до 2000 лири.

Важна част от проучването бе да се установят мотивите за практикуване на съответния вид спортна дейност. Според представените на фиг. 20 систематизирани данни водещи са предимно социално ориентирани движещи мотиви. Втора значима група от мотиви са свързани с извличането на положителни здравни и психологически ползи – подобряване на здравето и физическото развитие (89,8%); изграждане на хубаво и здраво тяло (89,6%); поддържане на добра ментална и телесна форма (77,9%); намаляване на стреса (73,1%).

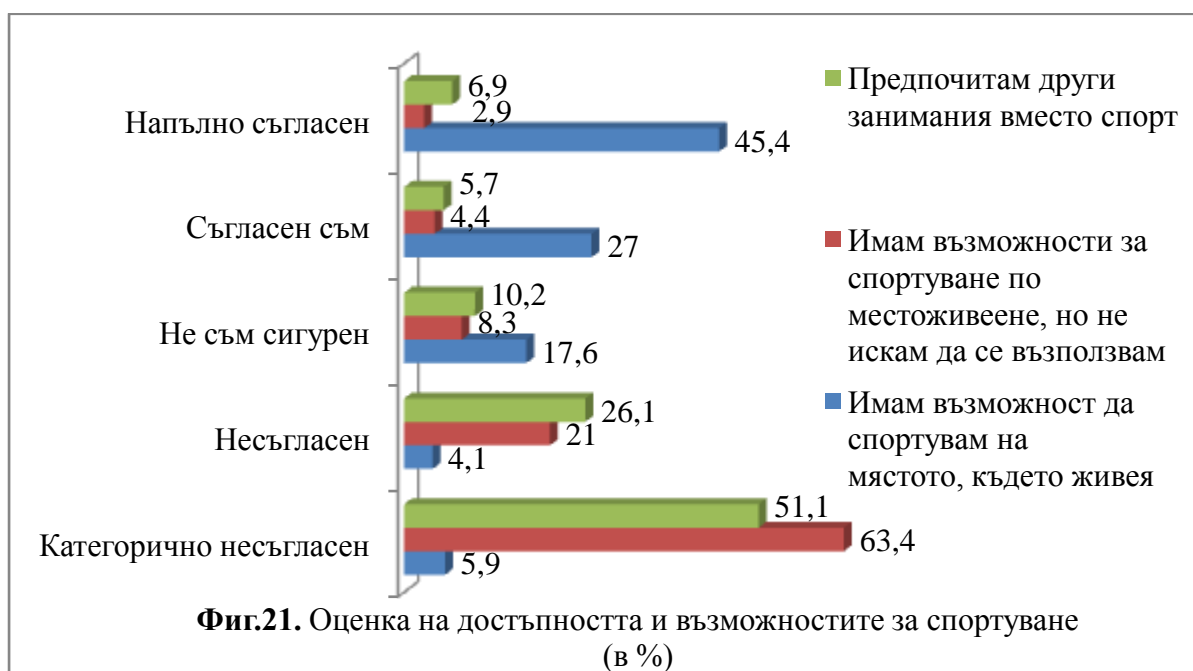
Прави впечатление, че отсъстват мотиви, свързани с някаква форма на елитарно ориентирана професионализация и тясна спортна специализация.

От друга страна, сред най-често споменаваните причини, възпрепятстващи заниманията със спорт са: липса на достатъчно свободно време (11,8%); липса на възможности откъм спортни съоръжения (9%); липса на спортни комплекси в близост до местоживеене (7,8%); лоши условия за спортуване в училищата (7,4%); здравословни причини (7,3%); липса на достатъчно знания относно предпочитания спорт (6,1%).

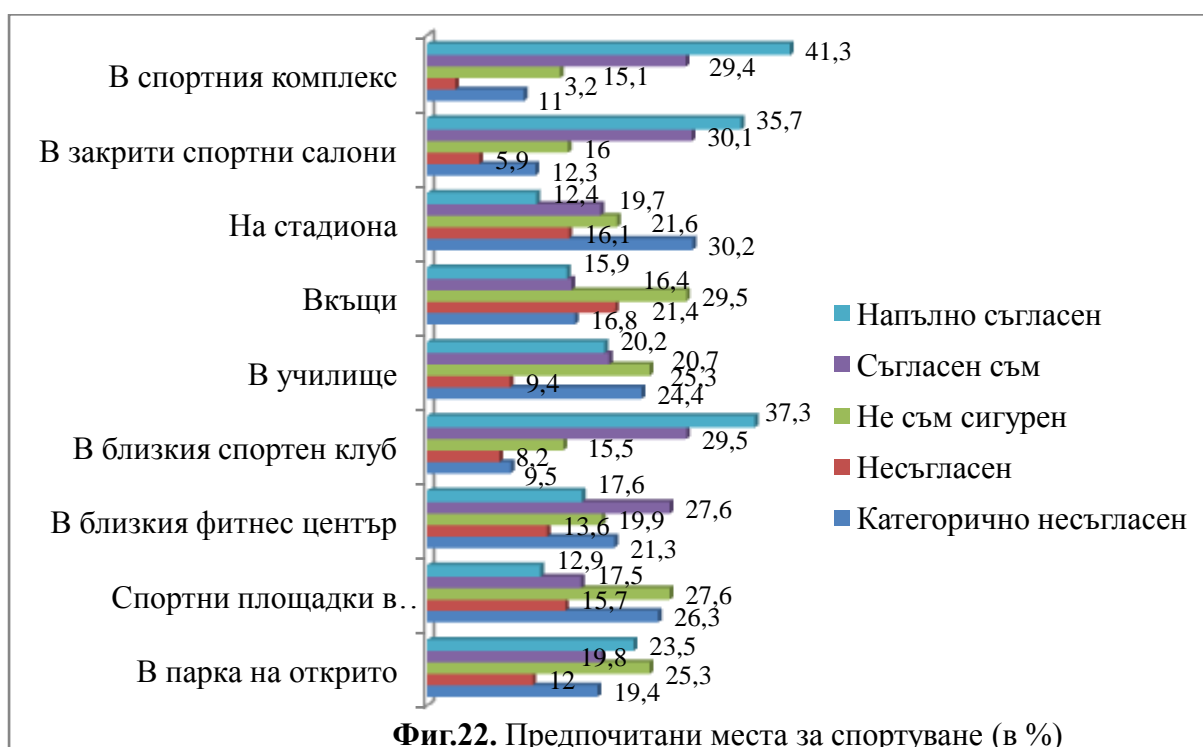
Интересно бе да проследи и оценката на респондентите относно достъпността и възможностите за спортуване в условията на общините. От резултатите на фиг. 21 се вижда, че анкетираните разполагат с основни ресурсни и съдържателни възможности да спортуват на мястото, където живеят – изразено като положително становище от общо 72,4%. Потвърждение на това е, че 84,4% изразяват подчертано несъгласие относно твърдението, че имат възможности за спортуване по местоживеене, но не желаят да се възползват от това.

Висока степен на несъгласие (общо 77,2%) се наблюдава и по отношение на заместването на възможностите за спорт с други алтернативни форми за прекарване на свободното време. Това е показателно за наличието на сравнително висока степен на нагласите за спортна активност от страна на включените в извадката лица.

Що се отнася до предпочитаните социални и физически места и съоръжения за практикуване на двигателна дейност или вид спорт, се оказва, че общинските спортни комплекси са с приоритет (общо 70,4% изразили становище на съгласие) /фиг. 22/. С 65,8% от случаите на второ място са покритите спортни зали и салони и фитнес центрове, предпочитани в 45,2% от случаите. Значителен потенциал се открива в рационалното използване на училищната спортна база (40,9%).

Доста разнопосочни са изразените мнения относно спортуването през свободното време на общински спортни площадки по местоживеене, където 42% са изразили неблагоприятно отношение, 27,6% са несигурни в нагласата си и само 30,4% демонстрират предпочитание с положителен знак. Сходни са параметрите на изразените предпочитания и относно възможностите за двигателна дейност вкъщи. Като цяло, за всеки тип място за спортуване присъстват и определен процент ниво на колебания в личната позиция, което говори за неустойчивост на потребителските предпочитания. Същевременно данните затвърждават мнението, че общинските спортни клубове (с общо 66,8% нива на одобрение) остават ключово място за осъществяване на спортни дейности.

III.4. Равнища, технология и механизми за изграждане на организационен капацитет за реализация на спортни политики в условията на местната власт в Република Турция.

От ключово значение за оптимизиране на взаимодействието и координацията на ресурсите между основните институционални субекти за повишаване на качеството, устойчивостта и ефектите от въздействието на общинските дейности и програми е създаването на механизми и форми на специфичен капацитет за осъществяване на спортни политики в условията на местната власт в Република Турция. Тази необходимост е още по-осезаема в страната, поради структурно-институционалното окрупняване на спортната система и административно-териториалното устройство на страната и доминирането на различни по капацитет и ресурси субекти. В основата на формирането и реализацията на определена политика в областта на спорта на местно ниво стои идентифицирането на комплексен социален проблем. Характера и комплексността на формулирания социален проблем диктуват проекциите и оправданията за разработване на конкретна общинска политика и инструментариум за осъществяването ѝ (програми, събития, инициативи, механизми, намеси).

Ако изходим от разработената от М. Mundia (2009) технология за оценка на организационния капацитет, то неговото развитие е комплексен и контекстуално обусловен процес на непрекъснати промени във взаимовръзките между различните елементи на общината като отворена система.

Капацитетът може да се определи по отношение на това как структурите на местна власт изпълняват своите функции ефективно, ефикасно и по един устойчив начин. Това е идентично със способността, която те имат, за да постигат своите цели, функции и приоритети, да създават възможности за задоволяване на интереси и потребности.

Изграждането на организационен капацитет е тясно свързано с концепцията за т.нар. *учещи се организации* (J. van Geene, 2003). Интерпретирано в нашия случай това означава, че натоварените с определянето на спортната политика общински администрации в Р Турция трябва постоянно да се променят, експериментират, развиват, адаптират, асоциират, самоуправляват и запазват целостта си, като използват натрупан опит и знания (т.нар. обратна връзка) от постигнатите резултати. Това е свързано с непрекъсната промяна на своята структура, форма, механизми и вътрешни процеси по начин, който ще ги направи по-успешни. Изграждането на капацитет може да се възприема и като процес на трансформиране на специфичната организационна култура на общините, свързана с напасване на ценности, убеждения, нагласи, отношения и практики.

В случая е уместно да се позовем на модела на J. van Geene (2003) за измеренията на организационния капацитет през призмата на системния подход. От тази гледна точка свързаните с капацитета въпроси могат да се анализират на три нива: **системно; организационно специфично; индивидуално.**

Обхваща секторно специфичната спортна среда като цяло и по-специално онези субекти, с които местната власт осъществява социални и институционални взаимодействия при формирането на спортната политика (фиг. 23). Изграждането на организационен капацитет на това равнище се отнася до:

1. *Формиране и провеждане на спортна политика като общ консенсусен продукт от междуинституционалното взаимодействие в условията на местната власт* – целта е задоволяване на определени обществени потребности, продиктувани от необходимостта за решаване на даден значим социален проблем. Включва: приемане на общи цели; сфери на дейности; обединяващи ценности; принципи на работа; планове и програми.

2. **Планиране** – проучване на интереси; потребности и очаквания; оценка на силните и слабите страни на взаимодействие; определяне и селектиране на сфери на дейности; форми и механизми.

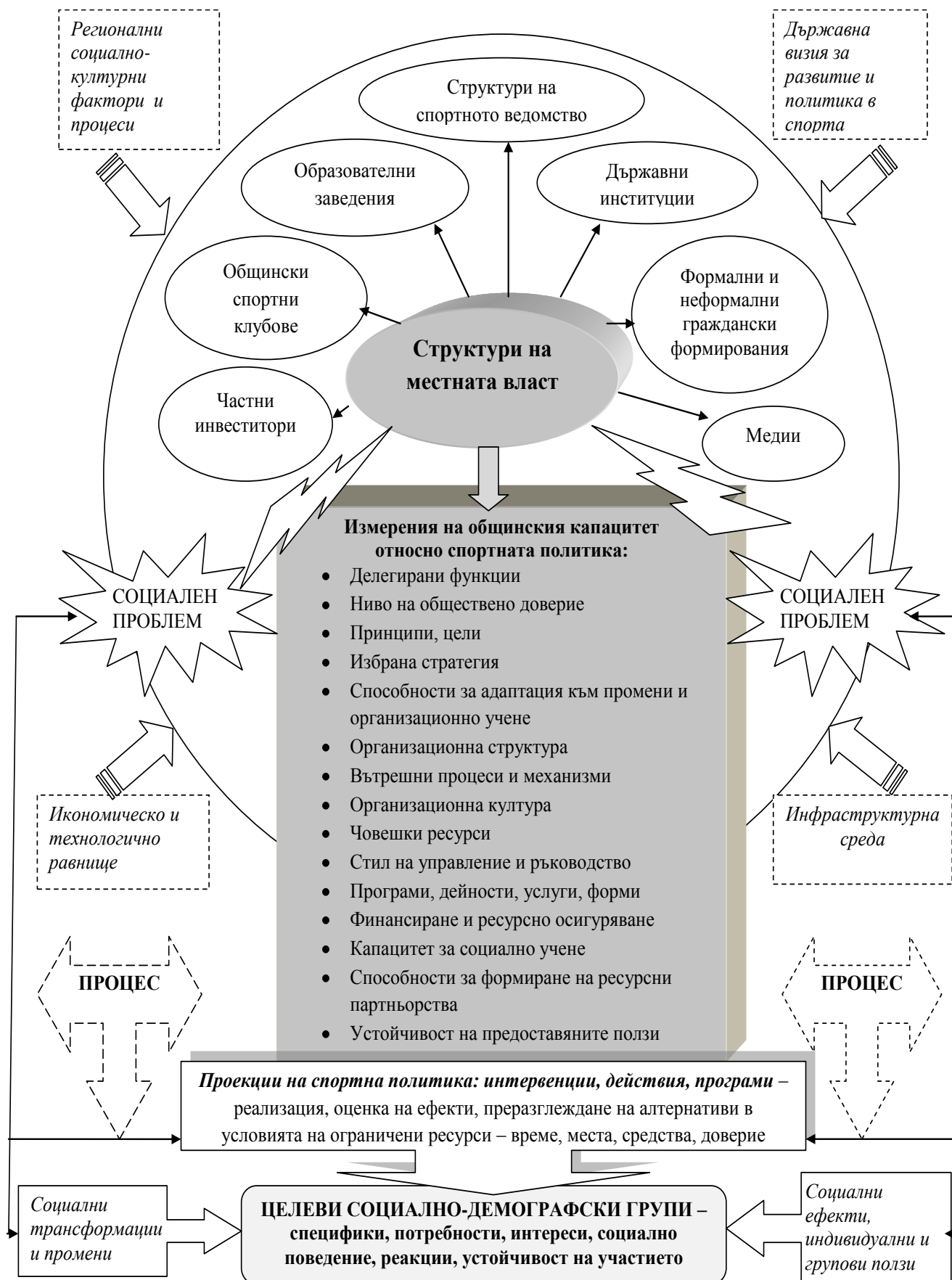
3. **Правно-нормативно регулиране** – включва специализирано спортно законодателство, правила, норми и принципи, които са в основата на формираната спортна политика и поставят параметрите на дейността на спортните субекти.

4. **Ресурсно и информационно осигуряване** – обхваща необходимите ресурси и функционални компетенции за дейността и функционирането на партниращите си субекти; оценка на средата; управление на взаимодействията и комуникациите – вътрешноструктурно и междуинституционално.

5. **Структура и процес на управление** – определя доминиращия субект (в случая общината), както и разпределението на ролята и отговорностите между основните организации и институции. Взаимоотношения и взаимодействия между субектите, вкл. ресурсно и информационно осигуряване, формални и неформални партньорски мрежи.

6. **Процеси на взаимодействие** – осигуряване на равен достъп до спортни дейности и социално включване на целевите социално-демографски групи от местното население; периодично оценяване на дейностите и резултатите; разширяване на спектъра от участващите в процеса организации.

7. **Социални резултати по отношение на поставените цели** – ефективност на реализираните дейности и програми; степен на удовлетворение на интересите и потребностите на целевите групи; изпълнение на стратегически цели и социални ефекти в резултат на планирани и/или непланирани действия в условията на ограничени ресурси (време, места, финанси, обществено доверие).

Фиг.23. Технология и равнища на изграждане на капацитет за реализация на спортна политика в условията на местната власт

III.5. Основни изводи и препоръки

На основата на анализа на резултатите от проведените в съответствие с целта и задачите на дисертационния труд теоретични и приложни изследвания могат да се обособят следните основни изводи, обобщения и препоръки:

III.5.1. Изводи и обобщения към задача 1:

Формирането на определена спортна политика може да се разглежда едновременно като непрекъснат процес и вид специфичен социален продукт от взаимодействието между различни публични, обществени и частни интереси, визии за развитие и алтернативи за действие.

От ключово значение е отчитането на специфичните условия, в които се случва този процес. Той е съпътстван от многобройни предизвикателства и необходимост от развиване на специализирани знания и институционални механизми, свързани с анализа, разработването и осъществяването на приложни политики в областта на физическото възпитание и спорта на местно ниво.

III.5.1. Изводи и обобщения към задача 2:

Със своите широки институционални механизми за управление на обществото държавата се явява ключов фактор за развитието на Република Турция в новите социално-икономически и геополитически условия.

Потенциалът на спорта да мобилизира социални и материални ресурси, и обществена енергия, намира проявление в три ключови посоки – създаване на силно национално самосъзнание и единна нация; подобряване здравето на нацията; утвърждаване на международния авторитет и репутация на страната.

Като важен фактор за предприемане на дълбоки промени в социалната политика от страна на местните власти се оформя структурата

на населението, поради факта, че Република Турция е една от страните с най-голям прираст на младото поколение.

III.5.1. Изводи и обобщения към задача 3:

В структурно-функционално отношение (особено забележимо при общинските центрове) се откроява сравнително ниска степен на специализация, тъй като служителите изпълняват едновременно ангажименти свързани не само със спорта, но и в сферите на социалните и културните дейности.

С най-голямо значение за общините е превенцията на подрастващите от проявления на нежелано социално поведение, както и възпитаване на характер и самочувствие. Със същата значимост е възнаграждението, моралната и ресурсната подкрепа за най-добрите местни спортисти, което има и подчертано имиджов характер за издигане на престижа както на съответната община, така и на Република Турция.

Друг значим акцент на общинската спортна политика е използването възможностите на спорта като социално-интеграционен и здравно-превантивен инструмент, докато от ресурсна гледна точка са изведени осигуряването и достъпа на населението до спортна инфраструктура.

III.5.1. Изводи и обобщения към задача 4:

При съществуващия модел на общински спортни клубове се оказва, че в големите областни градове получават по-голямо финансиране, което варира в много широк спектър. Доста по-ограничени са възможностите в по-малките общински центрове. Що се отнася до формите на ресурсно подпомагане на общинските спортни клубове, най-масовата практика е осигуряване на спортна екипировка и предоставянето на транспорт.

Съществува значителен потенциал за повишаване на квалификацията и образователното равнище на треньорите, което би следвало да бъде политика както на клубовете, така и на федерациите.

Структурата на приходоизточниците ясно показва, че се разчита най-вече на общинско финансиране, което се използва за осъществяване на социално ориентирана политика, свързана с предоставяне на безплатни спортни услуги. Клубните мениджъри посочват като основни проблеми в дейността предимно въпроси от ресурсно естество, като водещи са недостига на спортни съоръжения и недостатъчно финансиране.

В отношенията си със спортните федерации клубните мениджъри извеждат необходимостта от оказване на финансова подкрепа при провеждане на състезания; предоставянето на финансови средства за изграждане на собствена спортна база; осигуряване на екипировка и финансово стимулиране на най-добрите треньори и национални състезатели.

III.5.1. Изводи и обобщения към задача 5:

Мотивите за практикуване на даден вид спортна дейност от гражданите в условията на действащите на територията на турските общини спортни клубове имат основно социален характер – извличане на положителни здравни и психологически ползи. Отсъстват мотиви, свързани с някаква форма на елитарно ориентирана професионализация и тясна спортна специализация.

Сред водещите причини, които възпрепятстват спортното участие, преобладават предимно тези от социален (най-вече липсата на достатъчно свободно време), ресурсен (основно проблеми с непропорционално разпределение на наличните общински спортни съоръжения) и познавателен характер (липсата на достатъчно знания за ползите от спортните занимания), което подкрепя необходимостта от специализирани спортно-образователни знания и социални маркетингови кампании.

От данните за честотата на спортните занимания, съобразно възрастта на спортуващите, може да се обобщи, че най-високи стойности

при редовно спортуващите се наблюдава във възрастовите групи 13-18 и 19-24 години.

Що се отнася до предпочитаните социални и физически места за практикуване на двигателна дейност или вид спорт, се оказва, че общинските спортни клубове и комплекси са с приоритет, следвани от спортни зали и фитнес центрове. Значителен потенциал се открива в по-рационалното използване на училищната спортна база.

III.5.2. Препоръки

Предложените препоръки са адресирани към съответните заинтересовани общински и държавни институции в Република Турция (специализирани структури на местната власт, дирекции „Културни и социални дейности“, Министерство на младежта и спорта, спортни клубове). Същите са ориентирани към подобряване на управленския процес и ефективността на формирането и реализацията както на самостоятелни, така и интегрирани междуинституционални политики в спорта на общинско ниво.

1. Внедряване на съвременни управленски подходи, механизми, модели и технологии в процеса на формулиране и практическо осъществяване на общинските спортни политики и програми, което да оптимизира работата на местната власт при осигуряването на балансирані възможности за спортуване на различните групи от населението.
2. Необходимо е въвеждане на гъвкаво управление, чрез децентрализация на правомощията в посока местната власт, инициативност, нова експертиза и компетентност от страна на общинските администрации и спортните субекти. Този процес

трябва да бъде съпътстван от повишаване на капацитета на отговорните структури и институции, в т.ч. и спортни.

3. Осъществяване на структурна оптимизация на общинските и областните администрации, чрез обособяване на специализирани спортни отдели като самостоятелни структурно-функционални звена, отговарящи за цялостното планиране, реализация и координация на политики, програми, дейности, ресурси, инвестиции и управление на спортната база.
4. В съответните дирекции и отдели, отговарящи за спорта, да се назначават квалифицирани специалисти и мениджъри в управлението на спортни съоръжения, програми, услуги и дейности, като успоредно с това общините, съвместно със специализирани университети, да разработят съответните критерии за подбор, оценка на работата, социална осигуреност, кариерно развитие, професионално обучение и преквалификация.
5. Общинските управи да инициират процеса на междуинституционален диалог с Министерството на младежта и спорта за постепенна децентрализация на управлението на някои от спортните обекти и съоръжения на територията на големите областни центрове.
6. Разработване и прилагане на съвременни, иновативни социални маркетингови кампании за повишаване информираността и знанията на различните социално-демографски групи от населението по места относно промоциране на ползите от спортните занимания, достъпността до налични места и възможности.
7. Общините следва да инвестират и въведат система за постоянно проследяване на промените в спортологичния и социално-икономическия профил на отделните социално-демографски групи от населението, чрез осъществяване на социологически и/или

маркетингови проучвания, като основа за вземане на информирани решения и политики и резултатите от тях.

8. Финансовото осигуряване на общинските спортни програми следва да се обвърже с планиране на реалистични цели, местни приоритети и реални ефекти, а ресурсното подпомагане на общинските спортни клубове – с отчитане на реалния им капацитет за постигане на специализирани спортни и/или социално ориентирани цели и политики.
9. Създаване на условия за равнопоставен достъп до общински ресурси, програми и подпомагане както на обществени, така и на частни доставчици на спортни услуги за приоритетни за съответния регион социални групи, в т.ч. и хора с увреждания.

Приноси на дисертационния труд

1. Научно обоснована е цялостна концептуална визия, теоретични и научно-приложни модели и механизми за цялостно изследване на процеса на формиране и реализация на общинска спортна политика.
2. За първи път в специфичните за Република Турция условия е осъществено комплексно научно-приложно изследване на взаимодействието на ключови фактори, субекти, практически механизми, структури, дейности, ресурсно осигуряване, интерпретации и процеси при осъществяването на общинската спортна политика.
3. Разработена и обоснована е технология и равнища на изграждане на капацитет за реализация на спортна политика в условията на местната власт в Република Турция.
4. Формулирани са проекциите на съвременни политики на общините в Република Турция за подобряване ефективността на практическите въздействия върху целевите социално-демографски групи от населението.

Публикации по темата на дисертационния труд

1. Екижди, Х. Проучване мнението и интерпретациите на ръководителите на спорта относно спортната политика на общините в Република Турция, НМС „Спорт и наука”, бр. 5, 2014.
2. Екижди, Х. Функциониране на общинските спортни клубове в Република Турция, НМС „Спорт и наука”, бр. 5, 2014.
3. Ekici, H. The Expectations Of People Dealt With Sports From Municipalities: An Application In Gaziantep, Manas University, Social Sciences Journal, vol.1, (3), pp. 53-77, 2012.
4. Ekici, H. Municipalities Sports Activities Programs Relating In Turkey, Sport & Science Journal, 3, pp. 152-158, 2013.
5. Şahin, H.M., H. Ekici. An Application For The Reasons Of Making Physical Activity In Accordance With The Demographic Characteristics Of The People Living In The Province Of Gaziantep, Manas University, Social Sciences Journal, vol:2 (8), pp. 87-100, 2013.